

Maatilan sukupolvenvaihdos ja lakiosaperillisen oikeusasema

Tarkastelussa perittävän tekemät elinaikaiset luovutukset

Aviovarallisuus- ja jäämistöoikeus OT00BE16-3002

ON-tutkielma

Laatija:

Jemina Kousa

26.10.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-tutkielma

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä(t): Jemina Kousa

Otsikko: Maatilan sukupolvenvaihdos ja lakiosaperillisen oikeusasema

Ohjaaja(t): Tuulikki Mikkola

Sivumäärä: VI + 23 sivua

Päivämäärä: 26.10.2025

Tutkielman aiheena on perittävän elinaikaisten luovutusten vaikutus lakiosaperillisen oikeusasemaan maatilan sukupolvenvaihdoksissa. Maatilan sukupolvenvaihdos pyritään usein tekemään elinaikaisena luovutuksena ja sen tavoitteena on tilan jatkuvuuden turvaaminen. Tavallisesti tilan jatkaja on yksi perillisistä saman perheen sisällä. Maatilan sukupolvenvaihdos luo jännitteen perittävän määräämisvallan ja perillisten yhdenvertaisuuden välille, jota lakiosajärjestelmä pyrkii suojaamaan. Toisaalta myös tilan jatkajan intressit tulisi huomioida.

Tutkimus on lainopillinen ja perustuu voimassa olevan oikeuden systematisointiin sekä korkeimman oikeuden ratkaisujen ja oikeuskirjallisuuden analysointiin. Tarkastelu keskittyy erityisesti perintökaaren 7 luvun 3 §:n 3 momenttiin, jossa säädetään suosiolahjasta ja testamenttiin rinnastuvasta lahjasta. Suurin osa maatilan sukupolvenvaihdoksien yhteydessä tehdyistä lakiosan täydennyskanteista perustuu lakiosaperillisen suosiolahjaväitteeseen.

Tutkielman perusteella perittävän elinaikaiset luovutukset voivat merkittävästi heikentää lakiosaperillisen oikeusasemaa, sillä suosiolahjasäännöksen soveltaminen on vaikeasti ennakoitavaa ja etenkin suosimistarkoitusta arvioidaan huomattavan tapauskohtaisesti. Käytännössä suosiolahjaväitteeseen perustuvat lakiosan täydennyskanteet menestyvät vain harvoin, mikä herättää kysymyksen säännöksen tosiasiallisesta tarpeellisuudesta. Erityisesti maatilan jatkuvuuden turvaamiseen tähtäävissä perittävän elinaikaisissa luovutuksissa korkein oikeus on joissakin tapauksissa painottanut elinkeinon jatkamisen merkitystä enemmän kuin lakiosasuojaa, mikä kaventaa lakiosaperillisen oikeusasemaa.

Lakiosajärjestelmää ja suosiolahjasäännöstä on säännöllisesti kritisoitu, mutta niiden katsotaan edelleen turvaavan perheoikeudellista tasapuolisuutta. Tutkielmassa ehdotetaan suosiolahjasääntelyn joustavoittamista siten, että maatilan sukupolvenvaihdos tunnistettaisiin erityisenä vastasyynä. Tämä voisi selkeyttää oikeustilaa ja vahvistaisi sekä tilan jatkajan että lakiosaperillisen oikeusturvaa, kun perittävän mahdollista tarkoitusta ei tarvitsisi puida oikeudessa vuosia myöhemmin. Lakiosajärjestelmä säilyisi ennallaan muun omaisuuden osalta, mutta sen soveltaminen vastaisi paremmin käytännön olosuhteita maatilan kaltaisissa erityisissä omaisuuserissä.

Asiasanat: perintöoikeus, maatilan sukupolvenvaihdos, perittävän elinaikainen luovutus, ennakkoperintö, suosiolahja, testamenttiin rinnastuva lahja, lakiosan täydennys

Sisällys

Maatilan sukupolvenvaihdos ja lakiosaperillisen oikeusasema	I
Lähteet.....	IV
Lyhenteet	VI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta: maatilan sukupolvenvaihdoksesta yleisesti	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus	4
1.3 Tutkimusmetodi ja rakenne.....	5
2 Perittävän elinaikaiset luovutukset ja niiden tunnusmerkistö.....	7
2.1 Lähtökohdat	7
2.2 Lahja ja lahjanluonteinen kauppa	7
2.3 Ennakkoperintö ja perittävän määräämisvalta	8
2.4 Suosiolahja ja suosimistarkoitus	10
2.4.1 KKO 1998:114.....	12
2.4.2 KKO 1982 II 74.....	14
2.5 Testamenttiin rinnastuva lahja	15
2.5.1 KKO 2012:69.....	16
3 Lakiosaperillisen puuttumiskeinot perittävän elinaikaisiin luovutuksiin	18
3.1 Lähtökohdat ja systemaattinen tausta.....	18
3.2 Lakiosan täydennys	18
3.3 Kanneoikeus	19
3.4 Lakiosaoikeus maatilan sukupolvenvaihdoksessa.....	20
4 Johtopäätökset.....	21

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis – Saarenpää, Ahti – Santala, Pekka: Maatilan sukupolvenvaihdos. A-tieto 1983.
- Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus. I, Perintöoikeus. 6., uudistettu painos. Alma Talent 2016.
- Fromond, Louise: Behövs laglotten? Om laglottens berättigande särskilt i ljuset av Finsk och Norsk rätt. Julkaisematon tutkielma. Helsingin yliopisto 2003.
- Immonen, Raimo – Lindgren, Juha: Onnistunut sukupolvenvaihdos. 5., uudistettu painos. Alma Talent 2017.
- Kangas, Urpo: Oikeustapauskommentti KKO 1998:114. Teoksessa Timonen, Pekka, KKO:n ratkaisut kommentein 1998–2022. Alma Talent 2022.
- Kangas, Urpo: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 3., uudistettu painos. Alma Talent 2023.
- Kolehmainen, Antti: Oikeustapauskommentti KKO 2012:69. Teoksessa Timonen, Pekka: KKO:n ratkaisut kommentein 1998–2022. Alma Talent 2022.
- Kolehmainen, Antti: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen. Jurisprudentia XLIV:2011 s. 279–330.
- Kolehmainen, Antti – Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu I. Alma Talent 2020.
- Korpiola, Mia: Lakiosasta luopumassa? – oikeushistoriallinen näkökulma lakiosainstituution taustaan ja tehtäviin. Lakimies 7–8/2010 s. 1342–1360.
- Lohi, Tapani: Ennakkoperinnöstä, Perintö- ja lakiosien määräytyminen. Lakimiesliiton kustannus 1999.
- Lohi, Tapani: Muulle kuin rintaperilliselle annettu suosiolahja. Defensor Legis 1/2017 s. 1–15.
- Mikkola, Tuulikki: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: määräämisvallan rajoista ja mahdollisuuksista. Defensor Legis 3/2013 s. 312–325.
- Ossa, Jaakko: Perintö- ja lahjaverotus. Alma Talent 2015 (Teoksen viimeisin päivitys tehty 1.10.2025).
- Saarenpää, Ahti: Tasajaon periaate. Tutkimus jäämistöoikeudellisen tasajaon periaatteen toteuttamisesta tuomioistuinikäytännössä. Juridica 1980.

Salonen, Ville: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä. Defensor Legis 1/2000 s. 51–56.

Internetlähteet

Maatilan sukupolvenvaihdos. Verohallinto 2025.

<https://www.vero.fi/yritykset-ja-yhteisot/verot-ja-maksut/maatalousyrittaja/maatilan-sukupolvenvaihdos/> (Luettu 28.9.2025).

Maatilan sukupolvenvaihdos verotuksessa. Verohallinto 2025.

<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48496/maatilan-sukupolvenvaihdos-verotuksessa4/> (Luettu 28.9.2025).

Oikeustapaukset

KKO 1982 II 74

KKO 31.5.1982 no 4826/81

KKO 1996:69

KKO 1997:70

KKO 1998:114

KKO 2012:69

Turun HO 18.10.2002 S 01/2305

Lyhenteet

HO	hovioikeus
KKO	korkein oikeus
ks.	katso
PK	perintökaari (40/1965)
viit.	viitattu
vert.	vertaa

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta: maatalan sukupolvenvaihdoksesta yleisesti

Maatalan sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan järjestelyä, jossa maatila tai siihen liittyvä irtaimisto siirretään seuraavalle sukupolvelle joko luovuttajan elinaikana tai hänen kuolemansa jälkeen. Maatalan sukupolvenvaihdosluovutus voidaan tehdä kauppana, alihintaisena kauppana, lahjanluonteisena kauppana tai kokonaan vastikkeetta eli niin sanottuna puhtaana lahjana.¹ Tavallisesti sukupolvenvaihdoksessa käytetään kaupan ja lahjan välimuotoa eli lahjanluonteista kauppaa. Luovutettavaa kiinteää omaisuutta maatilalla on esimerkiksi maatalousmaa, tuotantorakennukset ja metsä. Koneet ja kalusto, tuotevarastot ja osakkeet katsotaan puolestaan irtaimiksi omaisuuksiksi.²

Maatilat ovat usein perheviljelmiä, suurikokoisia ja omaisuudeltaan varakkaita. Tavallisesti tila siirretään yhdelle jatkajalle perheen sisällä. Nämä seikat tekevät maataloista omaisuseränä erityispiirteisen muihin luovutuksiin nähden, etenkin kun maatalan sukupolvenvaihdoksissa tavoitteena on elinkeinotoiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Sukupolvenvaihdoksiin liittyy usein myös rahoitusvaikeuksia, jolloin tilat velkaantuvat sukupolvenvaihdoksen yhteydessä jatkajan oman rahoituksen vähyydestä ja toisaalta uusista investointitarpeista johtuen. Yleensä toimintaa jatkava viljelijä on myös avustanut pitkään perheenjäsenenä tilalla, mikä luonnollisesti on vaikeuttanut rahoituksen keräämistä sukupolvenvaihdosta ajatellen.³ Maatalan sukupolvenvaihdos koskettaa läheisesti perheiden sisäisiä suhteita ja voi aiheuttaa erimielisyyksiä erityisesti lakiosaperillisten keskuudessa.

Maatalan sukupolvenvaihdosta – perittävän elinaikaisena luovutuksena – koskevaa kattavaa perintöoikeudellista yleisesitystä ei ole käsitykseni mukaan julkaistu.⁴ Kysymystä on käsitelty hajanaisesti eri oikeudellisissa teoksissa – erityisesti ennakkoperintöä, suosiolahjaa ja testamenttiin rinnastuvaa lahjaa koskevien lukujen yhteydessä – mutta kokonaiskuva maatalan elinaikaisen luovutuksen vaikutuksesta lakiosaperillisen oikeusasemaan ei ole viime vuosina erityisesti systematisoitu. Tilannetta voi verrata 1980-luvun alkuun, jolloin julkaistiin

---

¹ Verohallinnon ohje: Maatalan sukupolvenvaihdos.

² Verohallinnon ohje: Maatalan sukupolvenvaihdos verotuksessa.

³ Maatalan sukupolvenvaihdosten rahoitusvaikeuksista ks. lisää taulukon muodossa Aarnio – Saarenpää – Santala: Maatalan sukupolvenvaihdos s. 13.

⁴ Yritystoiminnan piirissä sukupolvenvaihdoksia on puolestaan käsitelty laajasti, erityisesti verotuksen ja omistajavaihdoksen suunnittelun näkökulmasta, ks. esim. Immonen – Lindgren: Onnistunut sukupolvenvaihdos.

Aarnion, Saarenpään ja Santalan yhteisteos *Maatilan sukupolvenvaihdos* (1983). Teos syntyi vastaamaan samana vuonna voimaan tulleen perintökaaren 25 luvun tulkintatarpeisiin⁵; kyseinen luku koskee jäämistöön kuuluvan maatilan jakamista ja sen erityissäännöksiä.⁶

Oikeuskirjallisuudessa maatilan sukupolvenvaihdos elinaikaisena luovutuksena on siis käsitykseni mukaan jäänyt osittain varjoon – mainintana esimerkkitapauksissa, mutta harvoin itsenäisesti analysoitavana kysymyksenä suhteessa lakiosaperillisen oikeusasemaan. Käytännössä kuitenkin perittävän elinaikaisissa luovutuksissa – etenkin suosiolahjan kohdalla – lakiosaperillisen oikeusasema määräytyy tällä hetkellä pitkälti tuomioistuinratkaisujen tapauskohtaisen tulkinnan perusteella⁷, joka tekee oikeustilasta kaikille osapuolille vaikeasti hahmotettavan ja heikentää sekä maatilan jatkajan että lakiosaperillisten oikeusturvaa.

Maatilan sukupolvenvaihdokset ovat olleet suomalaisessa yhteiskunnassa merkittäviä tapahtumia, etenkin taloudellisesti.⁸ Toisaalta maatalouden rakennemuutos on viime vuosikymmeninä ollut mittava. Maatilojen määrä on laskenut jyrkästi samalla, kun tilakoko ja tilan varallisuus ovat kasvaneet merkittävästi.⁹ Tämä poikkeuksellinen kehitys on varmasti kärjistänyt perintöoikeudellista jännitettä tasajaon periaatteen ja perittävän määräämisvallan välillä entisestään. Tätä kehitystä on syytä ymmärtää, kun tarkastellaan miten perittävän elinaikaiset luovutukset – ennakkoperintö, suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja – vaikuttavat lakiosaperillisen oikeusasemaan maatilan sukupolvenvaihdoksessa. Kun maatilat oletettavasti edelleen vähenevät Suomessa merkittävästi, on entistä tärkeämpää, että maatilat siirtyvät jouhevasti seuraavalle sukupolvelle.

Perintökaaren (PK, 40/1965) valmistelu kesti poikkeuksellisen pitkään, joka on hankaloittanut perintökaaren esitöiden käyttöä lainopillisiin tarpeisiin. Esityöt jäivät vajavaisiksi, jolloin tuomioistuinratkaisuille on ollut merkittävä asema perintökaaren tulkinnassa.¹⁰ Tämä on vaikuttanut väistämättä siihen, että myös maatilan sukupolvenvaihdoksissa tulkintaa

---

⁵ Aarnio – Saarenpää – Santala: *Maatilan sukupolvenvaihdos* s. 5.

⁶ Sittemmin teosta on siteerattu yhä mm. Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I-teoksessa, jossa maatilan sukupolvenvaihdosta käsitellään alalukuna edelleen pääosin PK 25 luvun sääntelyn valossa ja viittauksin vuoden 1983 teokseen.

⁷ Ks. lisää oikeuskäytännön tapauskohtaisuudesta Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen, jossa käsitellään perusteellisesti, millaisia seikkoja korkein oikeus tulkinnoissaan painottaa.

⁸ Aarnio – Saarenpää – Santala: *Maatilan sukupolvenvaihdos* s. 9.

⁹ Aarnio – Saarenpää – Santala: *Maatilan sukupolvenvaihdos* s. 10, jossa kirjoitetaan, että 1980-luvulla Suomessa oli n. 200 000 viljelyksessä olevaa tilaa. Maatalouden kannattavuus heikkeni entisestään Suomen liityessä EU-jäseneksi ja vuonna 2013 maatiloja oli enää n. 50 000. Ks. lisää Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 1191–1194.

¹⁰ Saarenpää: *Tasajaon periaate* s. 8–9.

lakiosaperillisen oikeusaseman toteutumiseksi on jouduttu hakemaan usein oikeuskäytännöstä. Kuten tulemme huomaamaan, oikeuskäytäntö on myös verrattain vanhaa.

Suomen jäämistöoikeuteen liittyy keskeisesti jo aiemmin mainittu tasajaon periaate, joka tunnettiin jo roomalaisessa oikeudessa perillisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteena. Kyseessä on toisin sanoen historiallinen arvokäsitys, joka vaikuttaa päätösten taustalla. Tasajaon periaatteen idea on selkeä: jokaiselle perilliselle on annettava osa perittävän kaikesta omaisuudesta. Tasajaon periaatteen tulkinta ei ole kuitenkaan ollut ongelmattonta. Epäselvyyttä on aiheuttanut ensinnäkin se, kuinka laajasti periaatetta tulisi tulkita, ja toiseksi sen vaikutus ennakkoperintö- ja lakiosasäännöksiin. Alun perin vuoden 1734 perintökaari mahdollisti tasajaon periaatteesta poikkeamisen juuri maatilán sukupolvenvaihdoksissa.¹¹ Aajatuksena oli, että maan säilyminen samassa suvussa sukupolvelta toiselle toisi kansalle hyvinvointia ja vakautta.¹² Edelleen tasajaon periaatteen idea kohtaa jännitteitä nimenomaisesti maatilán sukupolvenvaihdoksissa sen ominaispiirteistään johtuen.

Monesti maatilán sukupolvenvaihdos pyritään tekemään elinaikaisena luovutuksena.¹³ Mikäli perittävä on tehnyt elinaikanaan oikeustoimia, jotka merkittäväällä tavalla vaikuttavat jäämistön arvoon, voi sovellettavaksi tulla perintökaaren tasausmenettely, jonka myötä elinaikaisten luovutusten oikeusvaikutukset tulevat perinnönjaossa huomioon otetuiksi.¹⁴ Maatilán sukupolvenvaihdos tuo lakiosaoikeuden toteutumiseen kuitenkin haastetta, sillä tilán pirstaloiminen lakiosien toteuttamiseksi voi merkittäväällä tavalla tuhota sen taloudellista arvoa ja vaikeuttaa tilán jatkajan toimintamahdollisuuksia. Lainsäätäjä on pyrkinyt helpottamaan maatilán sukupolvenvaihdoksia lähinnä helpotuksin perintö- ja lahjaverotuksessa sukupolvenvaihdoshuojennussäännöksiin¹⁵ ja uudistamalla PK 25 luvun säännöksiä.

Perittävän vapaus määrätä omaisuudestaan ja perillisen oikeus lakimääräiseen perimyksen ovat seikkoja, joita on eri tavoin pyritty saattamaan keskinäiseen tasapainoon ajan saatossa¹⁶ – siinä kuitenkaan vielä täysin onnistumatta. Tämä jännite korostuu erityisesti maatilán

---

¹¹ Saarenpää: Tasajaon periaate s. 13–14.

¹² Ks. alkuperäisestä lähteestä Hällström 1934 s. 235, viit. Korpiola: Lakiosasta luopumassa? – oikeushistoriallinen näkökulma lakiosainstituution taustaan ja tehtäviin s. 1355.

¹³ Aarnio – Saarenpää – Santala: Maatilán sukupolvenvaihdos s. 9–12.

¹⁴ Mikkola: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: määräämisvallan rajoista ja mahdollisuuksista s. 312.

¹⁵ Perintö- ja lahjaveron huojennussäännöksistä maatilán sukupolvenvaihdoksessa ks. esim. Ossa, Jaakko: Perintö- ja lahjaverotus luku 9. Huojennussäännökset perintö- ja lahjaverotuksessa.

¹⁶ Saarenpää: Tasajaon periaate s. 47.

sukupolvenvaihdoksissa, joissa maatilán jatkuvuuden turvaaminen on sovittava yhteen lakiosaperillisten oikeuksien kanssa.

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tutkielmani tarkastelee maatilán sukupolvenvaihdosta perittävän elinaikaisena luovutuksena siltä osin kuin ne sisältävät vastikkeettomuuden elementin, kuten lahjan tai lahjanluonteisen kaupan. Tutkielmassa pyritään vastaamaan kysymykseen, miten perittävän elinaikaiset luovutukset vaikuttavat lakiosaperillisen oikeusasemaan maatilán sukupolvenvaihdoksessa. Tätä kysymystä lähestytään näkökulmasta, jossa maatilán omaisuus muodostaa kokonaisuuden, jota ei voida käytännössä pilkkoa ilman elinkeinotoiminnallisia ja taloudellisia menetyksiä. Tällaisissa tilanteissa perillisten yhdenvertaisen kohtelun periaate synnyttää jännitteitä suhteessa maatilán jatkajaan, sillä perittävällä ei välttämättä ole muuta keinoa toteuttaa tarkoitustaan – eli saada elämäntyölleen jatkaja – kuin suosimalla jotakuta rintaperillisistä.

Tarkastelun kannalta olennaista on myös pohtia, missä määrin perittävä voi elinaikaisilla oikeustoimilla määrätä omaisuudestaan, ja miten lakiosajärjestelmä pyrkii rajoittamaan tätä mahdollisuutta. Lakiosaperillisen puuttumiskeinot perittävän elinaikaisiin luovutuksiin ja elinaikaisten luovutusten tunnusmerkistö tulee myös esitetyksi.

Analyysi kohdistuu perittävän elinaikaisiin luovutuksiin, joilla maatila siirtyy perilliselle, ja joissa järjestelyn oikeudellinen luonne vaikuttaa siihen, miten luovutus otetaan huomioon lakiosaperillisen kannalta. Tarkastelun ytimessä ovat näin ollen elinaikaisista luovutuksista erityisesti ennakkoperintö, suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja. Tavoitteena on saada selville, millä edellytyksillä tällaiset luovutukset voivat vaikuttaa lakiosaperillisen oikeuksiin maatilán sukupolvenvaihdoksessa, ja millaisia keinoja lakiosaperillisellä on oikeuksiensa suojaksi perintöoikeusjärjestelmässämme – etenkin, kun kyseessä on erityispiirteinen omaisuus, jonka tavoitteena on elinkeinotoiminnan jatkuvuus.

Tutkielma on rajattu tiukasti perintöoikeudellisiin seurannaisvaikutuksiin. Näin ollen vero-oikeudelliset kysymykset, kuten perintö- ja lahjaverolain sukupolvenvaihdosta koskevat huojennussäännökset jätetään tarkoituksenmukaisesti tarkastelun ulkopuolelle, jotta tarkastelu säilyy keskittyneenä lakiosaperillisen oikeusaseman ja maatilán elinaikaisten luovutusten välisessä suhteessa. Myöskään varallisuus oikeudellisia teemoja, kuten ositusta, avio-oikeutta tai avioehtosopimusten vaikutusta sukupolvenvaihdokseen ei käsitellä lainkaan, sillä ne

muodostavat huomattavan laajan oman kokonaisuutensa ja täten hämärtäisivät tämän tutkielman tarkoituksenmukaisuutta. Myöskään lakiosajärjestelmän yleinen käsittely ei ole tutkimuksen kohteena¹⁷, vaan tutkielma olettaa keskeiset käsitteet, säännökset ja systematiikan tunnetuiksi siinä määrin, että niitä voidaan hyödyntää suoraan tulkintavälineenä. Lisäksi maatilán sukupolvenvaihdokseen läheisesti liittyviin syytinkikauppoihin¹⁸ viitataan vain siltä osin kuin eräät korkeimman oikeuden tapaukset sitä edellyttävät; niiden syvällinen tarkastelu yhtenä tehosteisena luovutuskeinoja samoin kuin muut maatilán sukupolvenvaihdoksiin liittyvät käyttö- ja hallintaoikeusjärjestelyt eivät ole niinkään tutkimuksen kohteena.

1.3 Tutkimusmetodi ja rakenne

Tämän tutkielman tutkimusmetodina on lainoppi eli voimassa olevan oikeuden tulkinta ja systematisointi. Ensisijaisena tavoitteena on jäsentää ja tulkita voimassa olevaa oikeutta maatilán sukupolvenvaihdoksen yhteydessä tehtyjen elinaikaisten luovutusten vaikutuksesta lakiosaperillisen oikeusasemaan. Tarkastelu keskittyy erityisesti perintökaaren ennakkoperintöä ja lakiosaa koskevaan sääntelyyn, oikeuskirjallisuuteen sekä korkeimman oikeuden ratkaisuihin.

Tarkasteltavaksi valitsemani kysymykset ovat sellaisia, ettei ulkomaisesta materiaalista olisi tutkielman kannalta juuri hyötyä. Kansainvälisen ja oikeusvertailevan aineiston merkitys jää siis tutkielmassani vähäiseksi – ulkomaista lähdeaineistoa tuodaan esiin lähinnä osoittamaan sen poikkeavuutta suomalaisesta lakiosajärjestelmästä. Lisäksi johtopäätöksissä pohditaan, sopisiko jonkun muun maan järjestelmä paremmin suomalaisen lakiosajärjestelmän tilalle – tai kenties rinnalle. On myös huomioitava, että tutkielman kannalta keskeisessä tarkastelussa oleva suosiolahjasäännöstö on kokonaan suomalainen erikoisuus, joten vertailevaa oikeuskäytäntöä aiheesta esimerkiksi muista pohjoismaista ei ole saatavilla.¹⁹

Rakenne etenee loogisesti. Ensimmäinen luku asettaa tutkielmalle taustan ja merkityksen. Johdannon jälkeen kootaan yhteen elinaikaisten luovutusten peruskäsitteet ja tunnusmerkit. Luvussa kaksi esitellään, miten ennakkoperintö, suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja

---

¹⁷ Lakiosasta tarkemmin ks. esim. yleisteos Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s. 653–672, jossa selostettu lakiosajärjestelmän perusteet.

¹⁸ Syytinkikaupoista maatilán sukupolvenvaihdoksessa 1980-luvun kontekstissa ks. tarkemmin Aarnio – Santala – Saarenpää: Maatilán sukupolvenvaihdos s. 18–41, jossa käsitellään syytingin taustaa ja käsitettä.

¹⁹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 870.

eroavat toisistaan. Samassa yhteydessä tarkastellaan valikoituja korkeimman oikeuden ratkaisuja, jotka konkretisoivat näiden merkitystä maatilán sukupolvenvaihdoksessa. Kolmannessa luvussa katse káännetáán suoraan lakiosaperillisen oikeusasemaan ja pohditaan, millaisin keinoin lakiosaperillinen voi puuttua elinaikaisiin luovutuksiin maatilán sukupolvenvaihdoksessa. Huomio kiinnittyy tältä osin siihen, miten ja milloin lakiosaa voidaan täydentää, ja missä määrääjassa. Lisäksi luvussa pohditaan lakiosasuojan merkitystä maatilán sukupolvenvaihdoksien yhteydessä.

Viimeinen luku kokoaa yhteen 2–3 luvuissa tehdyt havainnot ja tiivistää, millaisista palasista kokonaisarvio syntyy, kun siirtyvä omaisuus on maatilán kaltainen omaisuuserä, jota ei aina voida jakaa vaivattomasti ilman, että toiminta kärsii. Samassa yhteydessä arvioidaan nykyisen sääntelyn riittävyttä ja sen käytännön haasteita maatilán sukupolvenvaihdoksissa, jossa vastaikkain ovat maatilán jatkajan ja lakiosaperillisen intressit. Tavoitteena on myös pohtia mahdollisia lainsäädännön kehittämistarpeita yhdessä muiden perintöoikeuden asiantuntijoiden esittämien havaintojen avulla. Johtopäätöksissä esitetään, millainen vaikutus perittävän elinaikaisilla luovutuksilla voi olla lakiosaperillisen oikeusasemaan, ja millä täsmennyksillä lainsäädäntöä voisi kehittää tukemaan maatilán elinkeinotoiminnan jatkuvuutta niin, että tasajaon periaatteen pitkä perinne ja asema yhteiskunnassamme tulisi edelleen huomioiduksi.

2 Perittävän elinaikaiset luovutukset ja niiden tunnusmerkistö

2.1 Lähtökohdat

Perittävä voi tehdä kuolemaansa saakka elinaikaisia oikeustoimia, joiden kautta perittävä voi vaikuttaa huomattavasti lakiosaperillistensä oikeuksiin. Perintökaari asettaa kuitenkin perittävän tahdonvallalle tiettyjä rajoituksia²⁰ – lakiosaperillistä on haluttu suojata siltä, että perittävä ei voisi kiertää lakiosasuojaa koskevia säännöksiä.

Jäämistöoikeudellisen sääntelyn keskeisempiä tehtäviä on määritellä, kuinka paljon kukin perillinen voi saada omaisuutta perintöoikeutensa perusteella. Perittävän eläessään antamalla lahjoilla voi olla suurta merkitystä laskettaessa rintaperillisen jako-osuutta perinnöstä. Perittävältä jääneeseen reaali-jäämistöön voidaan lisätä perittävän tekemiä elinaikaisia lahjoituksia, jotka vaikuttavat perillisen lakiosan määräytymiseen.²¹

Lisäksi on huomioitava, että perittävä voi tehdä elinaikaisia luovutuksia myös muille kuin rintaperillisille²², joka edellyttää lakiosaperilliseltä erityisen aktiivista puuttumista ja oikeussuojakeinojensa käyttöä – etenkin jos kyseessä on testamenttiin rinnastuva lahja, joka ei ole henkilöpiiriltään suojattu.

2.2 Lahja ja lahjanluonteinen kauppa

Lahja on yleinen jäämistösuunnittelun keino. Lahjalla – mikäli se on toteutettu riittävän ajoissa – saattaa olla mahdollista suosia yhtä rintaperillistä muiden lakiosaperillisten kustannuksella. Tällaiseen suosimiseen lakiosajärjestelmä pyrkii kuitenkin puuttumaan.²³

Perintökaaren säännökset sisältävät useita lahjan ilmenemismuotoja. PK 6 luku sisältää ennakkoperintöä koskevat määräykset ja PK 7 luku suosiolahjaa ja testamenttiin rinnastuvaa lahjaa koskevat säännökset. Nämä ovat jäämistöoikeudellisia instituutioita, joista ensimmäinen vaikuttaa perintö- ja lakiosan suuruuteen, kun taas jälkimmäiset ainoastaan lakiosan määrään.²⁴

---

²⁰ Mikkola: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: määräämisvallan rajoista ja mahdollisuuksista s. 312.

²¹ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 283.

²² Perittävä voi antaa suosiolahjan esim. lakiosaperillisen lapselle, ks. lisää sen vaikutuksista lakiosaperillisen oikeusasemaan esim. Lohi: Muulle kuin rintaperilliselle annettu suosiolahja.

²³ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 315.

²⁴ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 317.

Lahja on siis perintöoikeudessa oikeustoimi, jolla on jäämistöoikeudellisia vaikutuksia. Lahja voi olla joko kiinteää tai irtainta omaisuutta, ja tavallisesti lahjoitus on vanhemman lahja omalle lapselle tai lapsenlapselle. Vanhemmat voivat antaa lapsilleen elinaikaisia varallisuudensiirtoja esimerkiksi velkojen maksua tai ensiasuntoa varten, mutta usein varallisuudensiirrot liittyvät elinkeinon jatkamiseen.²⁵

Oikeustoimen huomioiminen lahjana edellyttää, että se on lahjanluonteinen.

Lahjanluonteisuutta arvioidaan käyttämällä käyvän arvon periaatetta: jos vastike alittaa riittävästi käyvän arvon – jonka rajana pidetään käytännössä 2/3 osaa luovutuksen kohteen käyvästä arvosta – lahja voidaan katsoa lahjanluonteiseksi.²⁶ Ilman lahjanluonteisuutta kysymys ennakkoperinnöstä, suosiolahjasta tai testamenttiin rinnastuvasta lahjasta ei voi tulla kysymykseen.²⁷

2.3 Ennakkoperintö ja perittävän määräämisvalta

Ennakkoperinnön voidaan ajatella olevan perittävän suorittamaa perintöosan etumaksua.²⁸ Ennakkoperinnöstä säännellään PK 6 luvussa. Ennakkoperintö on oikeustoimena joko lahja tai lahjanluontoinen kauppa, jonka perittävä on antanut rintaperilliselle elinaikanaan (PK 6:1.1). Se on otettava huomioon laskennallisena lisäyksenä perinnönjaossa ja se arvostetaan vastaanottohetken mukaisesta arvosta (PK 6:5). Lahjoituksen saaneen perillisen perintöosasta vähennetään hänen saamansa lahjan arvo (PK 6:1.1).

Vaikka perittävän tekemästä lahjoituksesta olisi kulunut jo vuosikymmeniä, rintaperillisen saama ennakkoperintö on mahdollista ottaa huomioon laskennallisena lisäyksenä.²⁹ Tämä voi aiheuttaa todistusongelmia etenkin perittävän kuoleman jälkeen.³⁰

Lähtökohtana on, että rintaperillisen saama lahja oletetaan ennakkoperinnöksi, ellei muuta ilmene. Tätä kutsutaan positiiviseksi ennakkoperintöolettamaksi, jonka tausta-ajatuksena on perittävän lähtökohtainen haluttomuus suosia ketään rintaperillistä toisen kustannuksella.³¹

---

²⁵ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 769–772.

²⁶ Riittävä vastike voi olla tätäkin pienempi. Ratkaisussa KKO 31.5.1982 no 4826/81 oli kyse syytinkiehdoin tehdystä maatilan sukupolvenvaihdoksesta ja lakiosan täydennyskanne hylättiin, vaikka vastike oli ollut vain 49 % tilan arvosta. Ks. lisää Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s.318.

²⁷ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 317–318.

²⁸ Lohi: Ennakkoperinnöstä s. 1.

²⁹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 773.

³⁰ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 20.

³¹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 786–787.

Ennakkoperintöjärjestelmä on tahdonvaltainen, eli lahjanantajalla on määräämisvalta siitä, onko jokin lahja ennakkoperintöä vai ei. Näin perittäväällä on mahdollisuus sulkea jokin luovutus kokonaan ennakkoperinnön ulkopuolelle niin tahtoessaan.³²

Lakiosaperilliselle ennakkoperintöä sääntelevillä normeilla on merkitystä ennen kaikkea perintöosan suuruuden kannalta; ennakkoperintö on siis yksi lakiosalaskelmassa huomioon otettavista laskennallisista lisäyksistä. Lähtökohtana on, että kunkin perillisen tulisi saada perinnönjättäjältä saman verran omaisuutta. Mikäli joku perillisistä on saanut perittäväältä jotain jo tämän eläessä, tulisi hänen saada perittävän kuoltua luonnollisesti vähemmän. Ennakkoperintösäännöstö pyrkii siis ennen kaikkea turvaamaan perillisten yhdenvertaisuutta.³³

Todistustaakka ennakkoperinnössä kaatuu sille, joka väittää perillisen saaneen lahjan.³⁴ Jotta lahja voidaan ottaa huomioon ennakkoperintönä perinnönjaossa, edellyttää se kanssaperillisten aktiivisuutta. Ennakkoperintö rakentuu näin individuaaliperiaatteelle.³⁵

Vaikka ennakkoperintö on lähtökohtaisesti lakiosaperillisen keskeinen suojakeino, ei sitä koskevat säännökset kuitenkaan sovellu sellaisenaan maatilän sukupolvenvaihdoksiin. Sukupolvenvaihdoslahjan lähtökohtainen tarkoitus ei yleensä ole lahjoittaa niin sanottua tavallista omaisuutta, vaan turvata maatilän jatkuvuus. Kangaskin toteaa, että elinkeinotoiminnan jatkamiseen tuskin halutaan liittää sellaisia tasausvaikutuksia, jotka voisivat vaarantaa luovutuksen tavoitteita.³⁶ Tällaisia luovutuksia ei siis pääsääntöisesti katsota ennakkoperinnöksi, koska luovuttajan tarkoitus ei ole ollut suosia ketään: tavoitteena on ollut varmistaa tilan säilyminen suvussa ja toiminnassa.³⁷ Maatilän sukupolvenvaihdoksissa ennakkoperinnön tunnusmerkit eivät usein täyty kokonaan, vaan katse siirtyy suosiolahjaan ja sen tunnusmerkkien arviointiin.

Käytännössä sukupolvenvaihdostarkoitus kumoo ennakkoperintöolettaman ja väite ennakkoperinnönluonteisuudesta ei lähtökohtaisesti menesty. Jos maatilän jatkajan katsotaan poikkeuksellisesti saaneen ennakkoperintöä, arvostetaan se pääsääntöisesti luovutushetken

---

³² Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 783.

³³ Lohi: Ennakkoperinnöstä s. 1–2.

³⁴ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 779.

³⁵ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 783.

³⁶ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 786.

³⁷ Esimerkiksi Turun HO 18.10.2002 S 01/2035 ratkaisussa ennakkoperinnön vähentäminen on estynyt käytännössä sukupolvenvaihdostarkoituksen takia.

mukaan. Yleensä tällaisissa tilanteissa perittävän on ollutkin tarkoitus asettaa perilliset keskenään yhdenvertaiseen asemaan esimerkiksi niin, että jollekin on luovutettu tila ja toiselle muuta kiinteää omaisuutta – kuten metsää – eri aikaisesti.³⁸

Mikäli lahjaa ei katsota ennakkoperinnöksi, jäämistöoikeudellisina tasausmenettelyyn johtavina luovutuksina jäljelle jäävät suosiolahja ja testamenttiin rinnastuva lahja³⁹, joita käsitellään seuraavaksi.

2.4 Suosiolahja ja suosimistarkoitus

Ennakkoperintö on siis dispositiivista eli siitä on mahdollista päättää toisin.

Ennakkoperintöolettaman kumoutuessa rintaperillisen suojaksi jää PK 7 luvun lakiosasäännöt. Vaikka perittävällä on oikeus määrätä omaisuudestaan kuolemaansa saakka, asettaa lakiosasäännöstö rajat perittävän vapaudelle päättää miten hänen jäämistönsä jakautuu. Oli perittävän tarkoitukset mitkä tahansa, rintaperillisellä on oikeus saada lakiosansa, eli puolet hänelle lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta.⁴⁰ Jos perittävä määrää, että lahjoitusta ei ole otettava huomioon ennakkoperintönä, kysymys on yleensä tällöin suosiolahjasta, joka voi tulla huomioon otetuksi jäämistön jaossa. Suosiolahjalla perittävä pyrkii suosimaan toista perillistä muiden lakiosaperillisten kustannuksella.⁴¹

Suosiolahja eroaa ennakkoperinnöstä siten, että perittävä ei voi nimenomaisella tahdonilmaisullaan kumota suosiolahjaolettamaa.⁴² Suosiolahjasäännöksen taustalla onkin ajatus siitä, että lakiosaperillinen tarvitsee tahdonvaltaisen sääntelyn rinnalle parempaa suojaa.⁴³ Salonen on luonnehtinut suosiolahjasäännöstä voimakkaimmin rintaperillistä tukevana säännöksenä laskennallisen lisäyksen järjestelmässä, sillä se mahdollistaa lakiosaperillisen laajan puuttumisen perittävän elinaikaisiin luovutuksiin.⁴⁴

PK 7:3.3 mukaan pesän varoihin on lisättävä myös perittävän jälkeläiselleen taikka tai ottolapselleen taikka tämän jälkeläiselle tai näiden puolisoille antama lahja, jolla on ilmeisesti

---

³⁸ Aarnio – Saarenpää – Santala: Maatilan sukupolvenvaihdos s. 33–34.

³⁹ Aarnio – Saarenpää – Santala: Maatilan sukupolvenvaihdos s. 35.

⁴⁰ Kolehmainen – Räbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 374. Ks. myös Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 283.

⁴¹ Kolehmainen – Räbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 377.

⁴² Kangas: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet s. 656.

⁴³ Lohi: Muulle kuin rintaperilliselle annettu suosiolahja s. 4.

⁴⁴ Salonen: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä s. 51.

tarkoitettu suosia lahjansaajaa lakiosaan oikeutetun perillisen vahingoksi. Suosiolahja ei ennakkoperintösäännöksistä poiketen edellytä, että lahja on annettu perillisasemassa olevalle henkilölle, vaan lahjansaaja voi olla esimerkiksi lakiosaperillisen lapsi.

Suosiolahjan lahjanluonteisuuden määrittely maatilán sukupolvenvaihdoksissa on oikeuskäytännössä osoittautunut erilaiseksi suhteessa muiden omaisuuserien arviointiin. Maatilakauppojen lahjanluontoisuuden määrittely on ollut maatilán jatkajalle myönteistä, ja merkittävää vasta, kun vastike on ollut alle 60 % käyvästä arvosta.⁴⁵

Suosiolahjasäännös on kohdannut oikeuskirjallisuudessa huomattavasti kritiikkiä, koska sen katsotaan rajoittavan liikaa perittävän mahdollisuuksia määrätä omasta omaisuudestaan.⁴⁶ Suosiolahjasäännöstä on kuvailtu poikkeuksena laskennallisten lisäysten järjestelmään ja näin ollen sitä tulisi tulkita suppeasti.⁴⁷ Myös Kolehmainen on ilmaissut, että lahjanantajan intressien ja määräysvallan maksimoinnin näkökulmasta suosiolahjan tunnusmerkistön ei tulisi täyttyä helposti. Toisaalta suosiolahjan arviointi kohtaa ongelmia vasta lahjanantajan kuoleman jälkeen, jolloin vastakkain ovatkin lahjansaaneen henkilön – esimerkiksi maatilán jatkajan – ja lahjatta jääneiden lakiosaperillisten oikeudet.⁴⁸

Suosiolahjasta ei ole myöskään laissa säädettyä aikarajaa, mutta siltä edellytetään kohtuullisuutta. Oikeuskirjallisuudessa kohtuullisena aikarajana on pidetty kymmentä vuotta.⁴⁹ Joissakin tapauksissa luovutus on katsottu suosiolahjaksi tätäkin pidemmältä ajalta.⁵⁰

Suosiolahjan käsitteeseen sisältyy keskeisesti suosimistarkoitus. Yleensä suosimistarkoituksen olemassaolo voi ilmetä vastikkeettomana tai selvästi alihintaisena luovutuksena (KKO 1998:114). Jos lahjanantajan tarkoituksena on suosia yhtä rintaperillistä muiden kustannuksella, kyseessä on selvä suosiolahja. Kuitenkin usein joudutaan pohtimaan lahjanantajan tarkoituseriä ja lahjoitusolosuhteita tarkemmin: olisiko lahjanantaja voinut toimia niin, että muut rintaperilliset eivät olisi kärsineet vahinkoa luovutuksen takia.⁵¹

---

⁴⁵ Aarnio – Saarenpää – Santala: Maatilán sukupolvenvaihdos s. 36.

⁴⁶ Salonen: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä s. 51.

⁴⁷ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 872.

⁴⁸ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 286.

⁴⁹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 873.

⁵⁰ Ratkaisussa KKO 2012:96 katsottiin, että jopa 23 vuotta sitten tapahtuneella A:n omistamien osakkeiden luovutuksella katsottiin tarkoitaneen suosia C:tä ja D:tä muiden lakiosaan oikeutettujen perillisten vahingoksi.

⁵¹ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 288–289.

Suosiolahjaa koskevat oikeustapaukset ovat usein liittyneet juuri mautilojen sukupolvenvaihdoksiin ja erityisesti niihin liittyviin syytinkikauppoihin. Maatilan sukupolvenvaihdoksessa perittävän pääasiallisena tarkoituksena on usein löytää työlleen jatkaja ja siirtää maatila hallitusti seuraavalle sukupolvelle.⁵²

Kun lahja on todettu selvästi alihintaiseksi, tulee seuraavaksi arvioitavaksi mahdolliset ”vastasyyt”, jotka voisivat estää luovutuksen pitämistä suosiolahjana. Kolehmainen avaa vaikuttavasti suosimistarkoituksen toteennäyttämisen ongelmallisuutta mautilakauppojen yhteydessä. Joissakin olosuhteissa perittävällä on voinut olla perusteellisesti luovutukselleen jokin muu syy kuin perillisen suosiminen.⁵³

Todistustaakka on sillä, joka väittää perillisen saaneen lahjan, johon liittyy suosimistarkoitus.⁵⁴ Suosimistarkoituksen toteennäyttäminen on johtanut usein tulkinnallisiin ongelmiin, ja suosiolahjan tunnusmerkistöä on arvioitu lukuisia kertoja korkeimmassa oikeudessa.⁵⁵ Oikeuskäytäntö on ollut kuitenkin korostuneen tapauskohtaista, joten johtopäätöksiä pystyy tekemään lähinnä vain suuntaa antavasti⁵⁶, joka itsessään heikentää ennustettavuutta ja oikeusvarmuutta – etenkin lakiosaperillisen oikeusaseman kannalta. Seuraavaksi analysoidaan keskeisiä korkeimman oikeuden tapauksia suosiolahjasta, joihin on liittynyt mautilan sukupolvenvaihdos.

2.4.1 KKO 1998:114

Korkeimman oikeuden ratkaisuharkintaan vaikuttavat usein lukuisat seikat, ja ratkaisuista on löydettävissä myös seikkoja, jotka puhuvat suosiolahjaa vastaan.⁵⁷ Tarkastelen ratkaisua KKO 1998:114 lähinnä Kolehmaisen esittämän tulkinnan valossa. Ratkaisu koski mautilan luovutusta ja kysymys oli siitä, oliko perittävän elinaikainen luovutus ollut suosiolahja, joka otettaisiin huomioon lakiosaa laskettaessa.

KKO 1998:114 otsikko kuuluu seuraavasti:

---

⁵² Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 380.

⁵³ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 289.

⁵⁴ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 305.

⁵⁵ Mikkola: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: määräämisvallan rajoista ja mahdollisuuksista s. 317.

⁵⁶ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 285.

⁵⁷ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 289.

80-vuotias perittävä A oli noin kaksi vuotta ennen kuolemaansa lahjoittanut lähes kaiken omaisuutensa eli 575 000 markan arvoisen tilan pojanpojalleen B:lle ja tämän aviopuolisolle C:lle 75 000 markan arvoiseksi arvioitua eläkettä vastaan. Tilan arvon ja eläkkeen arvon välinen erotus katsottiin korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevillä perusteilla sellaiseksi lahjaksi, jolla oli ilmeisesti tarkoitettu suosia B:tä ja C:tä lakiosaan oikeutettujen perillisten vahingoksi.

Korkein oikeus katsoi, että lahjan huomattava suuruus ja se, että lahjanantajat eivät jatkaneet tilanpitoa, osoittivat molemmat suosimistarkoitusta. Lisäksi luovutuksen suosimistarkoitusta lakiosaperillisen vahingoksi osoitti se, että perittävä oli testamentannut muun omaisuutensa lahjansaajan veljelle. Toisaalta perittävä oli luovutuksella pyrkinyt turvaamaan tilan pysymisen asuttuna sekä sen, että hän saa itse hoivaa ja oikeuden asua tilalla. Korkein oikeus katsoi, että nämä seikat eivät osoittaneet suosimistarkoitusta. Kuitenkin kokonaisarvioinnissa korkein oikeus painotti, etteivät suosimistarkoitusta vastaan puhuneet seikat riittäneet vastasyiksi ja perittävän ilmeisenä tarkoituksena on näin ollen ollut suosia lahjansaajia lakiosaperillisten vahingoksi.⁵⁸

Korkeimman oikeuden ratkaisu on syntynyt äänetyksellä: vähemmistöön jääneet jäsenet olivat sitä mieltä, että osaa luovutuksesta olisi voinut pitää sallittuna suosimisena, koska lahjanantajan tarkoituksena on ollut myös omien etujensa turvaaminen, ja vain osa lahjasta olisi täyttänyt suosimisen tunnusmerkistön.⁵⁹

Kuten KKO:n ratkaisusta huomataan, perittävän määräämisvalta ei voi täysin sivuuttaa suosiolahjasäännösten soveltamista. Vaikka lahjanantajan intresseissä voi olla suosia yhtä sukuhaaraa toisen kustannuksella esimerkiksi huonojen perhesuhteiden vuoksi, lakiosaperillisillä on silti oikeus saada lakiosansa toteutetuksi ja vaatia lakiosan täydennystä, mikäli edellytykset täyttyvät. Vastasyyt punnitaan, mutta kokonaisarviointi ratkaisee – kun lahja on suuri eikä jatkajan intressi realisoidukkaan tilanpidon jatkumisena, lakiosaperillisen suoja suosiolahjaa vastaan aktivoituu. Toisaalta kysymyksessä on äänestysratkaisu, joten tässäkään tapauksessa suosiolahjan suosimistarkoituksesta ei olla oltu yhtä mieltä.

---

⁵⁸ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja toteennäyttäminen s. 290.

⁵⁹ Kangas: Oikeustapauskommentti KKO 1998:114.

2.4.2 KKO 1982 II 74

Tilanpidon jatkaminen perusteena elinaikaiselle luovutukselle on usein hyvin tehokas ja tällöin luovutusta ei lähtökohtaisesti pidetä suosiolahjana.⁶⁰ Esimerkkinä analysoidaan ratkaisua KKO 1982 II 74, joka koski alihintaista syytinkiehdoin tehtyä maatilakauppaa.

Siinä perittävä P myi puolisonsa kanssa pojalleen A:lle tilansa irtaimistoiheen. Tilan arvo arvioitiin 130.000 markan suuruiseksi, josta A sitoutui maksamaan myyjille elinikäisen syytingin ja muita vastikkeita, joiden yhteismäärä oli arviolta 63.00 markkaa. Perittävien omaisuudet olivat heidän kuollessa vain 7.000 markkaa. A:n veljet B ja C vaativat kanteella lakiosan täydennystä, jonka korkein oikeus hylkäsi. Korkeimman oikeuden mukaan perittävän tarkoituksena oli saada työlleen jatkaja sekä turvata omat ja vaimonsa vanhuudenpäivät, joten perittävän ei katsottu – suoritettavan vastikkeen välisestä epäsuhteesta huolimatta – tarkoittaneen suosia poikaansa A:ta lakiosaan oikeutettujen perillistensä B:n ja C:n vahingoksi.⁶¹

Yleensä syytinkikaupoissa perittävän tarkoituksena on turvata oma toimeentulo ja asuminen sekä siirtää maatala seuraavalle sukupolvelle. Kun maatalan lahjanluonteisissa kaupoissa tavoitteena on myös perittävän elämäntyön jatkuminen, ei kauppaan katsota sisältyvän suosimistarkoitusta. Perittävän katsotaan tällöin käyttävän omaisuuttaan myös itsensä hyväksi, joka voi olla lisäperuste sille, että lakiosan täydennyskanne ei menesty.⁶²

KKO:n ratkaisujen valossa sukupolvenvaihdostarkoitus poissulkee perittävän suosimistarkoitusta selvästi. Vielä enemmän se saa merkitystä, kun kyse on perittävän työn jatkamisesta. Jos suosiolahjan tarkoituksena on ollut lisäksi omien etujen turvaaminen, suosiolahjan tunnusmerkistön täytyminen karkaa entistä kauemmas.⁶³ Jos perittävä ei voi saavuttaa omia tarkoituksiaan – toimeentuloa, asumista tai saada elinkeinotoiminnalleen jatkajaa – muuten kuin suosimalla yhtä perillistä, ei kyse tällöin lähtökohtaisesti ole PK 7:3.3 tarkoittamasta suosiolahjasta. Perittävän pääasiallinen tarkoitus ei tällaisissa tapauksissa ole ollut lahjansaajan suosiminen.⁶⁴

---

⁶⁰ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 291.

⁶¹ Oikeustapaus on selostettu niin kuin Kolehmainen on sen selostanut artikkelissaan: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 292.

⁶² Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 292.

⁶³ KKO:n ratkaisut kommentein: KKO 1998:114.

⁶⁴ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 316.

Suosiolahjariidoilta mautilojen sukupolvenvaihdoksissa voitaisiin välttyä, jos varallisuuteen kuuluu paljon metsää. Tämä voisi mahdollistaa perillisten tasa-arvoisemman kohtelun, jos työnjatkaja saisi tilan kiinteistöineen, ja muiden osuuksia turvattaisiin metsäomaisuudella. Kuitenkaan pienillä perinteisillä suomalaisilla mautiloilla tällainen järjestely ei ole yleensä ollut mahdollista, mikä selittää sen, miksi tilan jatkajalle annetut alihintaiset luovutukset eivät ole kaikissa tapauksissa katsottu suosiolahjoiksi.⁶⁵ Perittäväällä ei ole tällöin ollut mahdollisuutta toimia lakiosaperillisiä vähemmän loukkaavalla tavalla. Kuitenkin edellä on todettu viimeisten vuosikymmenten aikana mautilojen kasvaneen ja kerryttäneen paljon omaisuutta, joten lakiosaperillisten suojan toteuttaminen esimerkiksi luovuttamalla muille perillisille metsäomaisuuksia voisi olla varteenotettava ratkaisu mautilojen sukupolvenvaihdosriitoihin voimassa olevan oikeuden valossa. Tämä kuitenkin edellyttäisi, että mautilan sukupolvenvaihdosten suunnittelu aloitettaisiin jo hyvissä ajoin.⁶⁶

2.5 Testamenttiin rinnastuva lahja

Lahjansaajan ollessa joku muu kuin esimerkiksi perittävän rintaperillinen tai tämän puoliso, ei oikeustoimi täytä suosiolahjan tunnusmerkistöä eikä siihen voida kohdistaa lakiosan täydennysvelvollisuutta. Perittävän antaessaan arvokkaan lahjan muulle kuin rintaperilliselle, on mahdollista, että oikeustoimi täyttää kuitenkin testamenttiin rinnastuvan lahjan tunnusmerkistön.⁶⁷

Kun lahja on annettu sellaisissa olosuhteissa, että se voidaan rinnastaa tarkoituksensa puolesta testamenttiin, voi kysymys olla testamenttiin rinnastuvasta lahjasta. Tällaista lahjaa ei kuitenkaan lisätä lakiosalaskelmassa pesän varoihin, jos sen puolesta on olemassa erityisiä vastasyitä.⁶⁸

Erityisiä vastasyitä voi olla esimerkiksi lahjansaajan pitkäaikainen hoiva perittävää kohtaan. Erityisenä vastasyynä voidaan pitää myös sitä, että lahjoituksella on pyritty tasaamaan muiden perillisten saamia etuuksia ja siten saattamaan perilliset keskenään yhdenvertaiseen asemaan.⁶⁹

---

⁶⁵ Kolehmainen: Suosiolahja – suosimistarkoitus ja sen toteennäyttäminen s. 299.

⁶⁶ Vain n. 60 % mautilan sukupolvenvaihdoksista ehditään järjestää kokonaan elinaikaisina luovutuksina. Ks. lisää Aarnio – Saarenpää – Santala: Mautilan sukupolvenvaihdos s. 11.

⁶⁷ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 386.

⁶⁸ Kolehmainen – Rabinä: Jäämistösuunnittelu I s. 386.

⁶⁹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 888–889.

Toisin kuin ennakkoperintö ja suosiolahja, testamenttiin rinnastuva lahja ei ole henkilöpiiriltään suljettu eli se voidaan antaa kenelle tahansa henkilölle. Siksi se onkin tärkeä lakiosasuojärjestelmän täydentäjä. Testamenttiin rinnastuvan lahjan tunnusmerkistön kannalta on olennaista, että luovutuksen ajankohta tai ehdot kytkeytyvät merkittävällä tavalla perittävän kuolemaan⁷⁰ – eli perittävä on voinut antaa lahjan esimerkiksi tietoisena lähestyvistä kuolemastaan.

Aarnio ja Kangas ovat ilmaisseet oikeuskäytännön valossa, että lahjoja, jotka on täytetty aiemmin kuin kolme vuotta ennen perittävän kuolemaa, ei tule ottaa huomioon testamenttiin rinnastuvana lahjana. He ovat vielä erikseen korostaneet, että jo kolmen vuoden kohdalla liikutaan tunnusmerkistön äärirajoilla. Toisaalta lahjoitetun omaisuuden sisältäessä sen hallintaa koskevan ehdon, aikaraja pidentyy huomattavasti.⁷¹

2.5.1 KKO 2012:69

Korkein oikeus on antanut testamenttiin rinnastuvasta lahjasta ennakkoratkaisun, jonka otsikko on seuraava:

Perittävä oli 88-vuotiaana myynyt maatilansa osittain lahjanluonteisella kaupalla sisarenpojalleen. Kauppa oli tehty sen jälkeen, kun perittävällä oli todettu vakava sairaus. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevillä perusteilla kauppa oli lahjanluonteiselta osaltaan pidettävä perintökaaren 7 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettuna lahjana, joka oli tarkoituksensa puolesta rinnastettavissa testamenttiin. Kysymys myös siitä, liittyikö kauppaan sellaisia vastasyitä, joiden nojalla lahjan arvo olisi voitu jättää lisäämättä pesän varoihin rintaperillisen lakiosaa määrättäessä.

Lahjanluonteinen kauppa tehtiin hieman alle kaksi vuotta ennen perittävän kuolemaa. Korkein oikeus totesi, että ratkaisun kannalta olennaista ei ollut lahjoituksen tehneen tieto kuolemaan johtavasta sairaudesta. Myöskään lahjoituksen täyttymisen ja lahjanantajan kuoleman välisen ajan pituudella – joka oli varsin lyhyt – ei ollut ratkaisevaa merkitystä. Sen sijaan ratkaisevaa oli lahjanantajan tarkoitus lahjaa annettaessa. Korkein oikeus kiinnitti huomiota lahjanantajan

---

⁷⁰ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 843. Myös Mikkola: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: määräämisvallan rajoista ja mahdollisuuksista s. 319.

⁷¹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 896. Vrt. Saarenpää: Tasajaon periaate s. 312–319, jossa Saarenpää on todennut, että luovutuksen täytyessä lopullisesti vasta perittävän kuoltua kysymyksessä voi silti olla testamenttiin rinnastuva lahja, vaikka kolmen vuoden aikaraja olisi umpeutunut jo huomattavasti aikaisemmin.

toimintamahdollisuuksiin – olisiko hän voinut toimia jollain lakiosaperillisiä vähemmän loukkaavalla tavalla. Jäämistössä oli runsaasti rahavaroja sekä hakkuukelpoista myytävää metsää. Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, että perittävä olisi voinut toteuttaa rintaperillisten lakiosan jäämistöön kuuluvilla varoilla. Perittävän toimiessa näin, tilaa ei olisi myöskään tarvinnut pilkkoa ja siten vaarantaa tilanpidon jatkuvuutta. Korkein oikeus katsoi, että kysymyksessä oli lahjoitus, joka oli tarkoituksensa puolesta rinnastettava testamenttiin.⁷²

Tapauksessa korkeimman oikeuden testamenttiin rinnastuvan lahjan ja suosiolahjan tunnusmerkistöjen arviointi on muistuttanut huomattavasti toisiaan. Myös tässä huomiota on kiinnitetty esimerkiksi kuolinpesän omaisuusrakenteeseen ja suosimistarkoituksen käsillä oloon.⁷³

Korkeimman oikeuden ratkaisu osoittaa, että maatilán sukupolvenvaihdosta ei voida automaattisesti pitää lakiosaperillisen kannalta hyväksyttävänä. Maatilán sukupolvenvaihdos ei ole voimassa olevan oikeuden mukaan turvattu erityisjärjestely lakiosaperillisten vaatimuksia vastaan. Ratkaisu osoittaa sen, miten myös testamenttiin rinnastuva lahja toisaalta rajoittaa perittävän mahdollisuuksia määrätä omaisuudestaan jyrkästi ja toisaalta antaa lakiosaperilliselle mahdollisuuden puuttua tällaiseen luovutukseen kohtalaisen helpohkosti, mikäli edellytykset sille täyttyvät. Vaikka luovutuksen tarkoituksena voi olla elinkeinotoiminnan jatkaminen, korkeimman oikeuden linjauksen mukaan ratkaisevaa on perittävän tarkoitus ja vaihtoehtojen olemassaolo: voidaanko maatilán siirto toteuttaa vaihtoehtoisella tavalla ilman, että rintaperillisten lakiosaoikeus vaarantuu.

---

⁷² Oikeustapauksen selostus on sellainen kuin se on esitetty teoksessa Kolehmainen – Råbinä: Jäämistösuunnittelu I s. 388–389.

⁷³ Kolehmainen: Oikeustapauskommentti KKO 2012:69.

3 Lakiosaperillisen puuttumiskeinot perittävän elinaikaisiin luovutuksiin

3.1 Lähtökohdat ja systemaattinen tausta

Tässä luvussa tarkastellaan keinoja, joilla lakiosaperillinen voi puuttua perittävän tekemiin elinaikaisiin luovutuksiin. PK 7 luvun säännökset antavat rintaperilliselle oikeuden vedota perittävän tekemiin elinaikaisiin lahjoituksiin, jos niillä on loukattu hänen lakiosaansa.

Oikeus lakiosaan kuuluu ainoastaan rintaperillisille (PK 7:1). Rintaperillisen oikeus lakiosaan sisältää kaksi asiaa: (1) perittävä voi määrätä omaisuudestaan testamentilla, mutta rintaperillinen on silti oikeutettu saamaan lakiosaansa vastaavan määrän omaisuutta ja (2) perillisellä on oikeus vaatia perittävän elinaikana tekemien vastikkeettomien luovutusten huomioon ottamista jäämistöä jaettaessa.⁷⁴ Lakiosa on puolet lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta (PK 7:1.2).

Ennakkoperintö, suosiolahja sekä, jos erityisiä vastasyitä ei ole, testamenttiin rinnastuva lahja on lisättävä pesän varoihin (PK 7:3.3). Kun perittävä on eläessään antanut tällaisia lahjoja, lähtökohtana on, että rintaperillisen tulee vaatia lakiosaansa perinnönjaossa.⁷⁵

3.2 Lakiosan täydennys

1990-luvun oikeuskäytännön ja tutkimuksen valossa lakiosan täydennyskanteen painopiste oli siirtynyt selvästi suosiolahjoihin. Salosen mukaan tuolloin peräti yhdeksän kymmenestä täydennyskanteesta perustui suosiolahjaan. Kanteen menestymistodennäköisyys oli kuitenkin vain noin 50 prosenttia, ja suurin osa kanteista hylättiin.⁷⁶ Salonen liitti nämä huomiot osin suosiolahjasäännöksen avoimeen aikakriteeriin, joka mahdollistaa sen, että lakiosaperillinen voi puuttua jopa vuosikymmeniä aiemmin tehtyihin luovutuksiin. Tällainen aikarajan väljyys on lakiosaperillisen näkökulmasta hyvinkin suotuisa, mutta se lisää oikeudellista epävarmuutta ja jännitteitä lahjansaajan aseman kannalta.⁷⁷

Suosiolahjan huomioon ottaminen perillisen lakiosaa laskettaessa ei edellytä lakiosan täydennyskanteen nostamista (KKO 1997:70). Joskus reaalin jäämistövarallisuus ei

---

⁷⁴ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 848.

⁷⁵ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 947.

⁷⁶ Salonen: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä s. 53–55.

⁷⁷ Salonen: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä s. 58.

kuitenkaan riitä täyttämään lakiosaa. Lakiosaperillinen voi tällöin turvautua oikeuksiensa turvaamiseksi lakiosan täydennyskanteeseen, jota on kuvailtu lakiosaperillisen äärimmäiseksi ja viimeiseksi suojakeinoksi.⁷⁸ Lakiosan täydennyksellä lakiosaperillisellä on oikeus vaatia omaisuutta lahjansaajalta sen verran, että hänen lakiosansa tulee täytetyksi. Lakiosan täydennyksen täydennysvelvoite on rahamääräinen eikä esineellinen lakiosa ulotu lakiosan täydennykseen.⁷⁹ Täydennys kohdistuu tilanteisiin, joissa perittävä on elinaikanaan tekemillä oikeustoimilla siirtänyt omaisuutta pois tavalla, joka kaventaa lakiosaperillisen oikeuksia.

Maatilan sukupolvenvaihdoksissa lakiosan täydennyksen soveltaminen korostaa jännitteitä maatilan toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta. Siirtyvä omaisuus voi olla vaikeasti jaettavaa, ja sen pilkkominen täydennysvaatimusten täytäntöönpanemiseksi voi vaarantaa toiminnan jatkuvuuden. Suosimistarkoituksen arviointi saa tässä kohdin erityisen painoarvon: selvästi epäsuhtaiset luovutukset pyritään erottamaan niistä, jotka ovat olleet maatilan jatkuvuuden turvaamiseksi perusteltuja ja välttämättömiä.

3.3 Kanneoikeus

Lakiosan täydennystä tulee hakea kanteella tuomioistuimelta ja mikäli se hyväksytään, lahjansaaaja joutuu ainakin osittain luopumaan saamastaan omaisuudesta kantajan hyväksi. Lähes kaikki lakiosan täydennyskanteet liittyvät Suomessa suosiolahjaväitteeseen.⁸⁰

Lakiosan täydennyskanne on määräaikainen (PK 7:10) ja vaatimus on tehtävä yhden vuoden kuluessa siitä, kun lakiosaperillinen on saanut tiedon perittävän kuolemasta tai lakiosaansa loukkaavasta perittävän elinaikana tekemästä oikeustoimesta.⁸¹ Toisin sanoen oikeus lakiosan täydennykseen raukeaa, mikäli rintaperillinen ei nosta kannetta määräajassa.

Täydennyskanteen määräajan on usein katsottu alkavan perunkirjoituksesta, koska silloin perilliset yleensä saavat viimeistään tietoonsa perittävän eläessään antamien lahjojen kokonais määrän (KKO 1996:69). Joskus tilanne voi olla se, että lahja tulee lakiosaperillisen tietoon myöhemminkin. Lakiosan täydennyskanne on nostettava kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta (PK 7:10).

---

⁷⁸ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 975.

⁷⁹ Saarenpää: Tasajaon periaate s. 397.

⁸⁰ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 975. Myös Aarnio – Saarenpää – Santala: Maatilan sukupolvenvaihdos s. 35, jossa todetaan, että yleisimmin perillinen väittää sukupolvenvaihdoskauppaa suosiolahjaksi ja täten lakiosaansa loukkaavaksi.

⁸¹ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 981.

3.4 Lakiosaoikeus maatilán sukupolvenvaihdoksessa

Maatilan sukupolvenvaihdos asettaa lakiosajärjestelmälle erityisen haasteen. Maatilan erityinen luonne omaisuuseränä tekee siitä usein jakamattoman varallisuuskokonaisuuden, jonka siirtäminen yhdelle jatkajalle on toiminnan jatkuvuuden edellytys.

Mikäli luovutus ja perittävän taustalla oleva luovutuksen tarkoitus perustuvat tällaisiin elinkeinotoiminnallisiin syihin, suosimistarkoitusta ei katsota olevan, eikä luovutusta pidetä lakiosaa loukkaavana (KKO 1982 II 74). Maatilan sukupolvenvaihdoksissa lakiosaperillisen mahdollisuus vedota lakiosan täydennyskanteeseen on usein rajallinen ja menestyy tutkimustiedon valossa vain harvoin: vaikka luovutus olisi selvästi alihintainen, sen hyväksyttävyyttä arvioidaan tarkoituserien ja kokonaisharkinnan mukaisesti.

Lakiosajärjestelmä pyrkii olemaan maatilán sukupolvenvaihdoksissa joustava, mutta on silti erittäin tulkinnanvarainen oikeuskäytännön perusteella: se pyrkii ottamaan huomioon kaikki rintaperilliset yhdenvertaisesti, mutta tunnistaa myös yhteiskunnallisen tarpeen siirtää maatala sukupolvelta toiselle jouhevasti. Niin kauan kuin tähän jännitteeseen ei saada selkeää tulkintalinjaa, oikeustila pysyy epävarmana sekä maatilán jatkajalle että lakiosaperilliselle. PK 7:3.3 säännös antaa lakiosaperilliselle sellaisen mahdollisuuden puuttua perittävän elinaikaisiin luovutuksiin, jolla voi olla negatiivista merkitystä maatilán jatkajalle vielä vuosienkin päähän.

Kaikkien lakiosaperillisten yhdenvertainen huomioon ottaminen vaatii jäämistösuunnittelun aloittamista jo ajoissa. Tällä vältettäisiin se, ettei perhepiirissä tarvitse ratkaista monimutkaisia jäämistöoikeudellisia kysymyksiä vasta perittävän kuoleman jälkeen, jolloin perittävän tahtoa ja tarkoitustakin on vaikeampi arvioida. Mikkolaa myötäillen: monet perinnöistä syntyvät riidat saatettaisiin jopa kokonaan välttää, jos perittävä laatisi selkeät asiakirjat, joista selviäisi perittävän tarkoitus tekemälleen määräykselle.⁸² Näin voitaisiin ihan hyvin toimia voimassa olevan oikeuden valossa myös maatilán sukupolvenvaihdoksissa.

---

⁸² Mikkola: Perittävän tekemät lahjoitukset ja niihin liitetyt määräykset: määräämisvallan rajoista ja mahdollisuuksista s. 323.

4 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu, miten perittävän elinaikaiset luovutukset vaikuttavat lakiosaperillisen oikeusasemaan maatilán sukupolvenvaihdoksessa. Tarkastelemani oikeuskirjallisuuden, perintökaaren säännösten ja KKO:n ratkaisujen perusteella voidaan todeta, että maatilán sukupolvenvaihdos perittävän elinaikaisena luovutuksena muodostaa lakiosaperillisen kannalta merkittävän riskin: perittävä voi tietyissä määrin määrätä varallisuuden siirtymisestä jäämistön ulkopuolelle, ja luovutusten arviointi tapahtuu usein vasta jälkikäteen epävarmuuksien keskellä, mikä kaventaa lakiosaperillisen oikeusasemaa.

Lakiosaperillisen oikeusasemaa hankaloittaa lisäksi se, että tuomioistuimet ovat tulkinneet suosiolahjasäännöksen suosimistarkoitusta hyvin tapauskohtaisesti. Nähdäkseni tämä ei ainakaan kannusta viemään asiaa tuomioistuimeen, mikäli oletuksena on jo kanteen kaatuminen. Korkein oikeus on usein painottanut lahjanantajan tarkoitusperiä: jos luovutuksen tarkoitus on ollut maatilán jatkuvuuden turvaaminen, on lahjaa pidetty hyväksyttävänä eikä sen ole katsottu loukkaavan rintaperillisen lakiosaa.

Maatilán erityispiirteet oikeuttavat laajemman hyväksynnän elinaikaisille luovutuksille kuin tavanomaisessa jäämistössä. Tämä ei merkitse lakiosasäännösten väistymistä, vaan sen soveltamista joustavasti kokonaisarvioinnin kautta: mitä vahvemmin luovutus perustuu todelliseen sukupolvenvaihdostarkoitukseen, sitä todennäköisemmin se hyväksytään, vaikka se toteutuisi ainakin osittain lakiosaperillisten kustannuksella. Jos jatkuvuuden edellytykset eivät täyty, lakiosasuoja pyrkii palauttamaan tasapainon perillisten välille. Näin järjestelmä pyrkii yhä sovittamaan yhteen perittävän määräämisvallan ja perillisten yhdenvertaisuuden.

KKO:n ratkaisuissa tilán jatkajan mahdollinen oma työpanos tilán hyväksi ei ole saanut ratkaisevaa merkitystä arvioitaessa, onko luovutuksella ollut suosimistarkoitusta.

Ratkaisukäytäntö on keskittynyt lähes yksinomaan perittävän tarkoitukseen, ei luovutuksensaajan asemaan. Oikeustila ei siis käsitykseni mukaan tunnista jatkajan työpanosta tai pitkäaikaista sitoutumista tilaan perusteina, jotka voisivat lieventää lakiosasuojan vaikutusta. Oikeuden näkökulmasta tilán jatkaja on aina lahjansaaaja, vaikka hän on voinut käytännössä jo pitkään ylläpitää ja kartuttaa tilán arvoa vastikkeetta. Nähdäkseni tämä on omiaan vääristämään kokonaisarviointia maatilán sukupolvenvaihdoksen yhteydessä.

Oikeuskäytännössä painetta muutokselle aiheuttavat käytännössä suosiolahjoihin liittyvät epävarmuudet, erityisesti suosimistarkoituksen osoittamisen vaikeus. Oikeuskirjallisuudessa

suosiolahjasäännös on saanut kritiikkiä sen perittävän määräämisvaltaa rajoittavasta funktiostaan. Aarnion ja Kankaan esittämä ajatus siitä, että sukupolvenvaihdostarkoitus voitaisiin säätää nimenomaiseksi vastasyysiksi suosiolahjasäännöksen soveltamiselle, selkeyttäisi oikeustilaa ja vähentäisi riitaisuuksia.⁸³ Tällainen ratkaisu vahvistaisi toisaalta maatilán jatkajan asemaa, mutta samalla heikentäisi lakiosaperillisen lainmukaista suojaa entisestään. Toisaalta lakiosaperillisen suosiolahjaväitteeseen vetoava täydennyskanne menestyy jo nyt harvoin.

Salonen on kuitenkin esittänyt suosiolahjasäännöksen olevan edelleen olennainen, mutta samalla järkevät sukupolvenvaihdokset ja vanhuudenturvaa palvelevat jäämistösuunnitelut tulisi hänenkin mukaansa sallia. Maatilán jatkajalle voi olla kohtuutonta, jos lakiosasuojan varjo ulottuu vielä vuosikymmenienkin päähän ja arvostus tehdään sen hetkisen jakotilanteen arvoilla.⁸⁴

Kansainvälisesti tarkastellen Aarnion ja Kankaan ehdottama ajatus voisi lähennellä common law -maiden perinnönjaon tarveharkintaisuutta, jossa perittävän tahdon vaikutuksia arvioidaan yksilöllisten olosuhteiden perusteella. Tällainen harkinta ei kuitenkaan sellaisenaan sovi Suomen perintöoikeuteen roomalaisen oikeustaustamme vuoksi. Lakiosajärjestelmää voisi kuitenkin kehittää tarveharkintaisempaan suuntaan, ilman että tasajaon perusajatusta tarvitsisi kokonaan syrjäyttää.⁸⁵ Sukupolvenvaihdostarkoitus voisi näin laajentaa perittävän määräämisvapautta maatilán kaltaisessa erityisomaisuudessa.

Suomessa on yritetty lakiosasäännöstön rajoittamista tai jopa kumoamista kokonaan, mutta rajoittamisyritykset ovat kuitenkin toistuvasti kaatuneet eduskunnassa. Syyksi on pohdittu lakiosan syvälle juurtunutta arvopohjaa ja halua säilyttää perheoikeudellinen tasapuolisuus, jossa Suomella on pitkät perinteet. Korpiola on pohtinut, että hallituksen pyrkimykset lakiosasäännöstön rajoittamiseksi tai kumoamiseksi ovat liittyneet pyrkimykseen tukea elinkeinoelämää.⁸⁶

---

⁸³ Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I s. 843.

⁸⁴ Salonen: Suosiolahja lakiosajärjestelmässä s. 59.

⁸⁵ Fromond: Behövs laglotten s. 66–68. Tutkielmassa vertaillaan Suomen ja Norjan lakiosajärjestelmiä sekä common law -maiden tarveharkintaperiaatetta vaihtoehtona lakiosalle. Fromond pohtii, tulisiko lakiosa säilyttää, poistaa vai muuttaa ja päätyy siihen, että lakiosalla on edelleen tärkeä perheoikeudellinen tehtävä, vaikka sen soveltamisalaa voitaisiin nykyaikaistaa.

⁸⁶ Korpiola: Lakiosasta luopumassa? – oikeushistoriallinen näkökulma lakiosainstituution taustaan ja tehtäviin s. 1358–1360.

Lopulta kysymys tuntuu olevan pitkälti arvovalinnasta: haluammeko kynsin ja hampain pitää kiinni perheoikeudellisen yhdenvertaisuuden periaatteesta vai painottaa omaisuuden toiminnallista jatkuvuutta. Lakiosasuojia on edelleen sitkeä instituutio, mutta sen joustavoittaminen maatalan kaltaisten omaisuuserien kohdalla olisi perusteltua, jotta perintöoikeus ottaisi paremmin huomioon omaisuuden käytännön luonnetta ja sen eteen tehtyä panosta.